

Parametrické úpravy důchodového vzorce

Upozornění pro čtenáře: Tento text byl zpracován s cílem podat informaci o budoucím vývoji důchodového systému v případě, že budou provedeny vybrané parametrické reformy. Tyto parametrické reformy jsou pouze ilustrativní a nemají za cíl jakýmkoliv způsobem preferovat to či ono řešení nebo nástroj uvnitř důchodového systému. Konkrétní hodnoty zkoumaných parametrů byly pro účely provedení této analýzy zvoleny výkonným týmem. Výkonný tým předpokládá, že se k tomuto podkladu povede odborná diskuse, ze které vyplynou užitečné náměty na zdokonalení provedené analýzy.

Smyslem těchto kalkulací je ukázat efekt jednotlivých parametrů důchodového vzorce do struktury důchodového systému. Úpravy důchodového vzorce z hlediska makrofinančního primárně dopadají do úrovně průměrných nově přiznávaných důchodů s následným efektem do průměrného důchodu, a tím i do celkových výdajů důchodového systému.

Neméně významným efektem je i efekt mikrofinanční, který souvisí se změnou úrovně nově přiznávaného důchodu.

Mezi parametry, které byly v této souvislosti posuzovány patří:

1. Základní výměra důchodu;
2. Procento za rok pojištění;
3. Krácení předčasných důchodů;
4. Výše redukčních hranic;
5. Úroveň zápočtu vyměřovacího základu.

Při kalkulaci těchto scénářů byly použity shodné předpoklady jako v základní variantě. Věková hranice odpovídá současné legislativě (tj. postupné zvyšování věkové hranice na 63 let pro muže a bezdětné ženy). Výjimku tvoří parciální změny výše zmíněných parametrů, které jsou předmětem této analýzy. Jsou zkoumány odděleně – tzn. je vždy měněn určitým způsobem jeden parametr a ostatní zůstávají zachovány tak, jak je charakterizuje základní varianta. Obdobně jako v základní variantě, i zde projekce důchodového systému nezahrnuje důchody ozbrojených složek.

Ve všech níže analyzovaných „variantách“ jsou příjmy důchodového systému v relaci k HDP totožné s vývojem v základní variantě, tj. dlouhodobě na úrovni 8,4 %. Příspěvková sazba je ve všech analyzovaných variantách totožná s příspěvkovou sazbou ze základní varianty, tj. 28 %.

Výpočty byly provedeny s využitím demografické prognózy Přírodovědecké fakulty UK v Praze z roku 2003. Makroekonomické předpoklady analýzy základní varianty vycházejí z makroekonomického scénáře.

Tabulka 1: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů (průměry za období)

		2004	2005-2010	2010-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	2050-2100	2005-2100
Základní makroekonomické ukazatele									
HDP, s.c.	<i>růst v %</i>	4,0	3,6	2,8	2,2	1,6	1,4	1,7	1,9
HDP na hlavu	<i>růst v %</i>	3,9	3,5	2,7	2,2	1,7	1,6	1,8	2,0
Zaměstnanost	<i>růst v %</i>	-0,6	0,5	0,0	-0,3	-0,7	-0,7	-0,2	-0,3

Kvantifikovány jsou makrofinanční a mikrofinanční kritéria, která se počítají u všech zadaných variant důchodové reformy. Schéma modelu, který byl použit k analýze základní

varianty a jejich parametrických úprav, je včetně stručného popisu jednotlivých bloků modelu k dispozici v sekci 2.3.

Mikrofinanční kritéria jsou kvantifikována pro různé úrovně příjmů jednotlivce s pomocí tzv. příjmově typizovaného jedince (dále jen PTJ). Podrobnější informace o PTJ a výpočtu jednotlivých mikrofinančních kritérií je k dispozici v souboru Kritérií.

Připomínáme pouze, že PTJ je definován jako muž, setrvávající na trhu práce po dobu 45 let a odcházející do důchodu v 65 letech. Mikrofinanční kritéria jsou spočteny také pro ženy. I u žen se předpokládá setrvání na trhu práce po dobu 45 let a odchod do starobního důchodu v 65 letech. Modelově se předpokládá, že jde o ženu se dvěma dětmi.

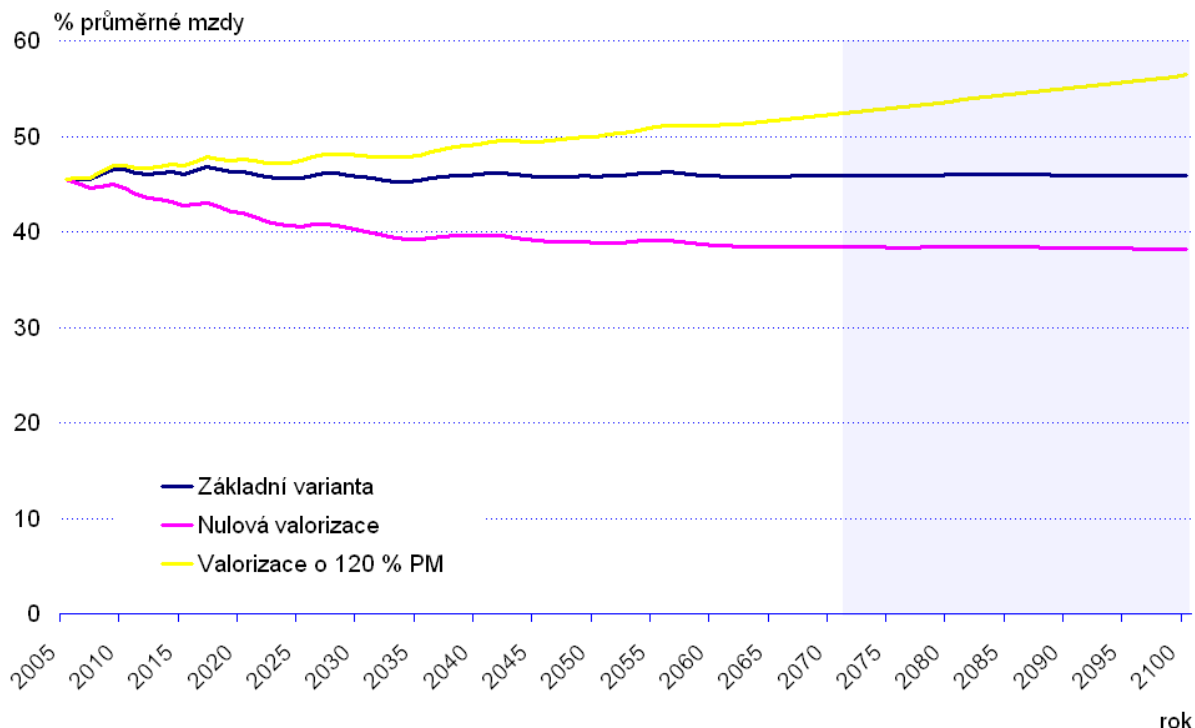
Výsledky po roce 2065 jsou založeny na demografické projekci, nikoliv na prognóze. Při interpretaci výsledků je nutné brát ohled na nejistotu demografických prognóz/projekcí, která se zvyšuje s prodlužujícím se časovým horizontem prognóz/projekcí.

Výsledky:

V textu budou komentovány jen nejdůležitější kvantitativní výstupy, které budou znázorněny formou grafů. Podrobné výsledky pro jednotlivé úpravy ve vzorci lze nalézt v souborech Kritérií.

1. Základní výměra důchodu

Graf 1: Vztah nově přiznaných starobních důchodů k průměrné mzdě¹

Poznámka: Do roku 2065 jsou výpočty založeny na demografické prognóze, od roku 2065 na demografické projekci. Toto rozlišení je v grafu znázorněno barevným rámečkem a je použito pro všechny grafy v makrofinančních kritériích.

U základní výměry důchodu se jako u jediného parametru neposuzovala její skoková změna, ale způsob její valorizace, který tím pádem působí v celém projektovaném období.

Byly posuzovány 2 varianty (kromě základní mzdové) valorizace základní výměry, a to nulová a o 120 % růstu průměrné mzdy. Obecně se dá říci, že nulová valorizace vede ke snižování redistribuce v důchodovém systému a naopak v případě vysoké valorizace systém směřuje k rovnému důchodu.

Graf 1 znázorňuje dopad jednotlivých opatření do výše nově přiznaných důchodů, poměřených k průměrné mzdě. Efekt nulové valorizace do úrovně nově přiznávaných důchodů v čase slábne (jeho potenciál se v zásadě vyčerpá v období zhruba 30 let). Valorizace ve výši 120 % průměrné mzdy má za následek růst poměru nově přiznaného starobního důchodu k průměrné mzdě. Tento efekt působí v celém projektovaném období ve směru lineárního růstu.

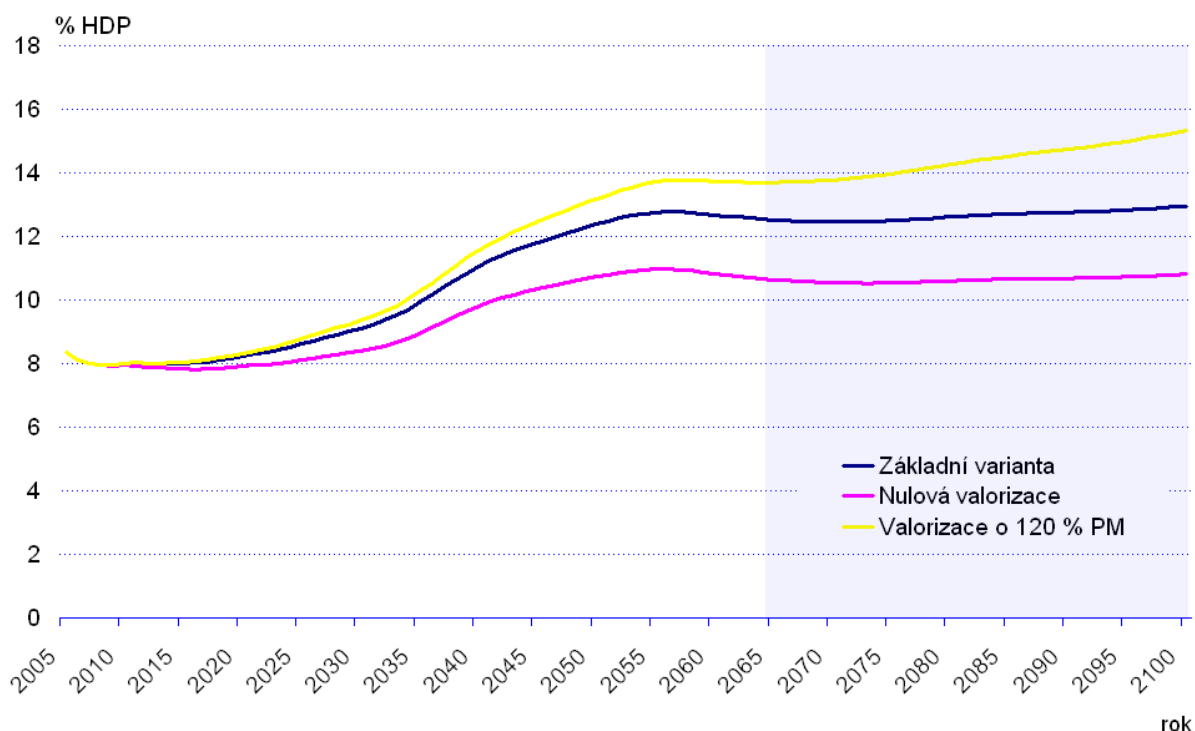
¹ Průměrná mzda v ekonomice je představována odhadem průměrné mzdy v národním hospodářství včetně podlimitních ekonomických subjektů (tj. podniků s méně než 20 zaměstnanci). Použity jsou údaje bez zahrnutí ozbrojených složek (z důvodu konzistence s výpočty důchodového systému, které nezahrnují příjmy z pojistného a výdaje na důchody ozbrojených složek). Údaje nejsou běžně publikovány, na vyžádání je ovšem poskytuje ČSÚ. Tento typ průměrné mzdy je úrovně poněkud nižší než průměrná mzda za podniky s 20 a více zaměstnanci, která bývá standardně uváděna jako průměrná mzda v ekonomice. Proto např. průměrný náhradový poměr dosahuje v naší analýze pro současné období o cca 3 p.b. vyšších hodnot než jsou dosud standardně publikované údaje.

1.1. Makrofinanční kritéria

• Výdaje důchodového systému

Z hlediska celkových výdajů důchodového systému vede nulová valorizace ke snížení výše celkových výdajů v roce 2056 (kdy výdaje v poměru k HDP dosahují nejvyšší úrovně) o zhruba 2 p.b. HDP vzhledem k základní variantě a tento rozdíl se poté stabilizuje. Naproti tomu zvýšená valorizace vede k růstu objemu výdajů na HDP. Vzhledem k základní variantě jsou zde výdaje v roce 2065 o 1,2 p.b. vyšší, přičemž rozdíl se dále zvětšuje, až v roce 2100 dosahuje 2,3 p.b. HDP.

Graf 2: Celkové výdaje důchodového systému

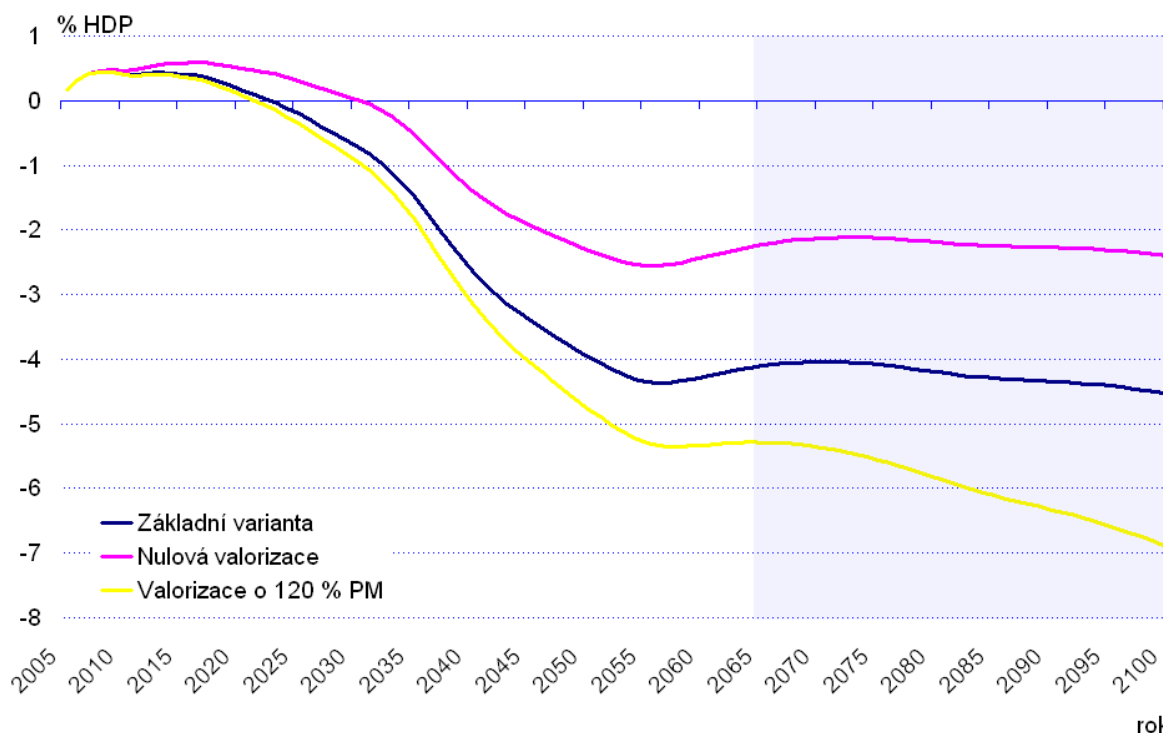

• Saldo a kumulované saldo důchodového systému

Saldo důchodového systému je odrazem jeho výdajové náročnosti. V případě, že je základní výměra valorizována nejvyšší mírou – v tomto případě 120 % růstu průměrné mzdy – systém se dříve ponoří do červených čísel a bude se rychleji propadat do dluhu. Díky neustále rostoucím výdajům se zde deficity v celém horizontu projekce prohlubují, až na konci projekce dosahují téměř 7 % HDP ročně.

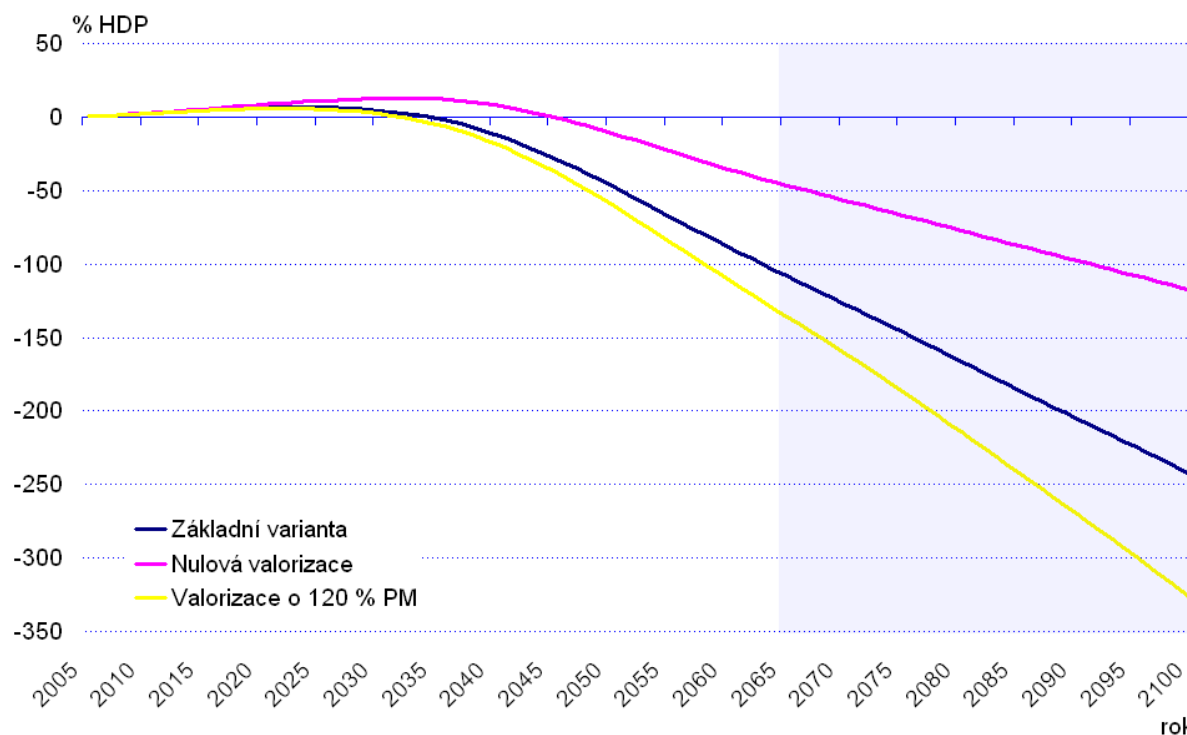
O něco pomalejší propad bude zaznamenán v případě mzdové valorizace, čemuž odpovídá základní varianta. Zde se deficity dlouhodobě stabilizují na hranici o něco vyšší než 4 % HDP. V případě nulové valorizace systém začne upadat do dluhu zhruba o 8 let později (kolem roku 2030) než u předchozích variant. Důvodem je nejméně štědrá valorizace, která dokáže delší dobu držet přebytky v systému a následně tak i tlumit hloubku ročních deficitů. V dlouhém období se stabilizuje na deficitech kolem 2,3 % HDP.

Graf 3: Saldo důchodového systému

Ukazatel kumulovaného salda (viz Graf 4) zobrazuje kumulaci deficitů v čase a plně tak odráží výdajovou náročnost jednotlivých valorizačních schémat. Zatímco základní varianta v závěru projekce překračuje dluh ve výši 240 % HDP, varianta s valorizací o 120 % průměrné mzdy optikou tohoto ukazatele klesá ještě níže, až na cílových 330 % HDP. Naproti tomu nulová valorizace zajišťuje zmírnění dluhové pozice, přičemž ve stejném období směřuje k dluhu „pouze“ necelých 120 % HDP.

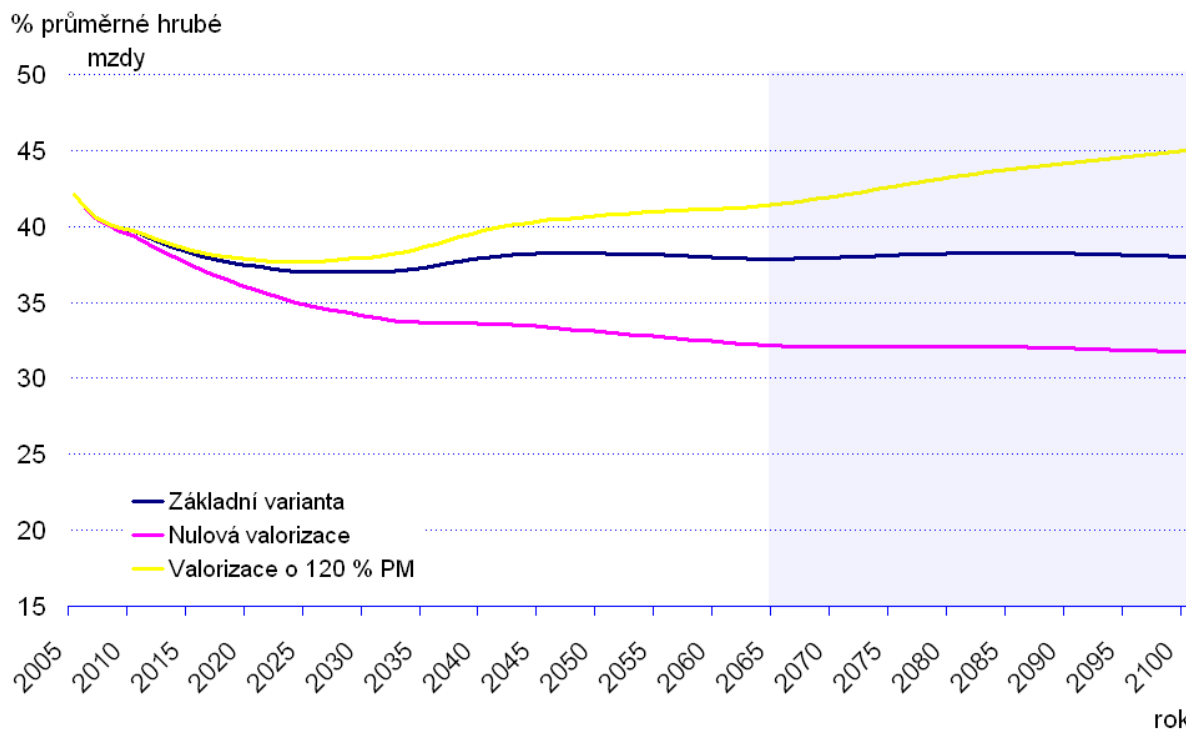
Graf 4: Kumulované saldo důchodového systému

• **Celkový náhradový poměr**

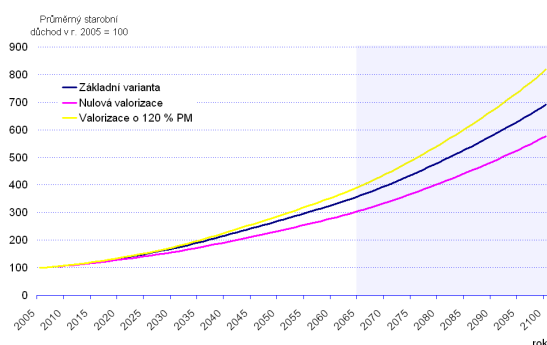
Úroveň celkového náhradového poměru rovněž odráží výši s jakou je základní výměra valorizována. Vysoká valorizace 120 % průměrné mzdy, zajistí v ekonomice vysokou úroveň důchodů vzhledem k průměrné mzdě, oproti tomu nulová valorizace znamená nižší náhradu příjmů ve stáří. Vývoj při jednotlivých mírách valorizace ukazuje následující graf.

Graf 5: Celkový náhradový poměr

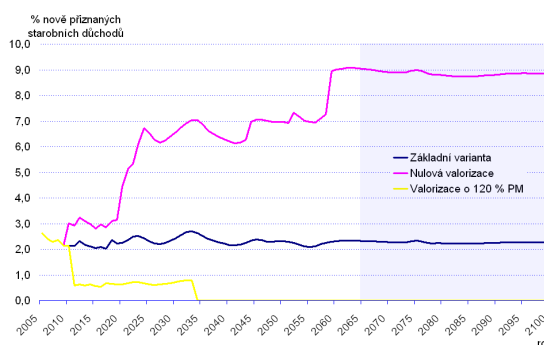

Štědrost valorizace se odráží rovněž ve vývoji reálné hodnoty průměrného starobního důchodu v čase. Z grafu 6 je možné usoudit, čím více je důchod valorizován, tím větší je růst reálné hodnoty.

Graf 6: Reálná hodnota průměrného starobního důchodu

Graf 7: Podíl nově přiznaných starobních důchodů pod hranicí chudoby

Způsob valorizace základní výměry ovlivňuje i počet nově přiznaných důchodů, které jsou pod hranicí chudoby² (viz Graf 7). Nulová valorizace základní výměry způsobí nárůst tohoto podílu na cílových 9 %. V případě valorizace o 120 % průměrné mzdy dojde k takovému nárůstu celkově přiznaného důchodu, že zhruba po roce 2035 nebude žádný z nově přiznávaných důchodů pod hranicí chudoby.

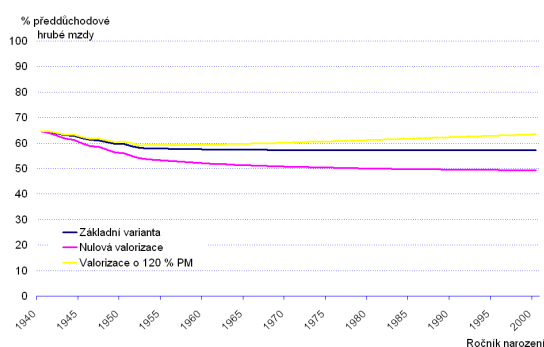
² Způsob modelace hranice chudoby je podrobněji diskutován v popisu základní varianty.

1.2. Mikrofinanční kritéria³

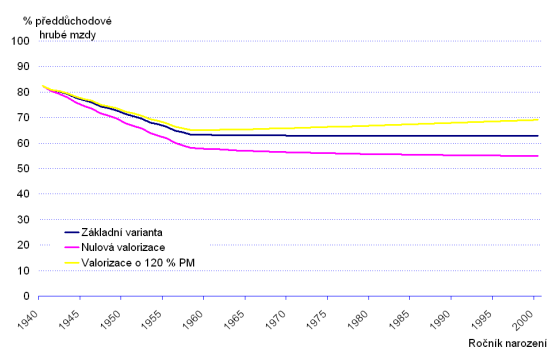
• Individuální náhradový poměr

Individuální náhradový poměr (pro 100% PTJ) má zpočátku obdobný klesající průběh ze současné 64% výše. Tento pokles je patrný zejména pro ročníky narození od 1940 do roku 1953, což jsou generace odcházející do důchodu v současnosti, či blízké budoucnosti. Zlomový se v tomto případě jeví ročník mužů 1953 (viz Graf 8), od kterého se situace stabilizuje. U tohoto ročníku totiž dochází k zastavení růstu věkové hranice. V případě základní varianty (mzdové valorizace) se náhradový poměr ustálí na úrovni 57 %. Při nulové valorizaci, ač bude docházet i nadále k mírnému poklesu, dlouhodobě bude na úrovni kolem 49 %. Pouze při valorizaci překračující růst průměrné mzdy (v tomto případě jde o 120 % jejího růstu) náhradový poměr bude vykazovat postupný růst, a to dlouhodobě zpět k současné úrovni 64 %.

Graf 8: Individuální náhradový poměr 100% PTJ-muže

Graf 9: Individuální náhradový poměr 100% PTJ-ženy

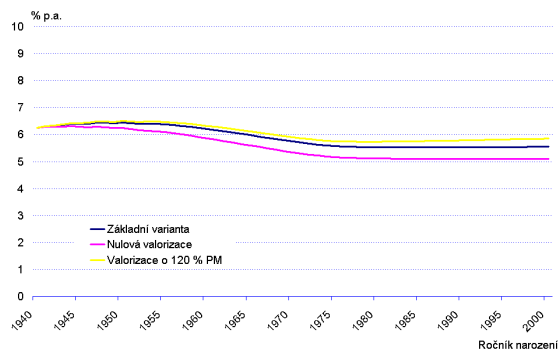

Individuální náhradový poměr pro ženy vykazuje obdobné charakteristiky. Po postupném, ovšem o něco rychlejším poklesu ze současných vyšších hodnot tohoto ukazatele, se stabilizuje na stejných hodnotách v jednotlivých variantách. Ke stabilizaci zde však dochází o něco později, což je způsobeno pozdějším ukončením růstu věkové hranice u žen.

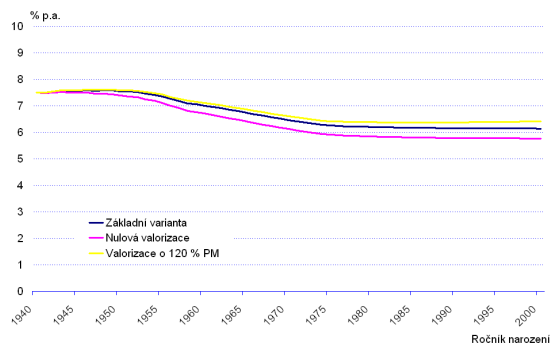
• Vnitřní míra výnosu

Vnitřní míra výnosu systému pro jedince je nejvyšší v případě nejvyšší míry valorizace a nejnižší v případě nulové valorizace základní výměry z již výše zmíněných důvodů. To dokládají i následující grafy pro muže a ženy.

Graf 10: Vnitřní míra výnosu 100% PTJ - muži

Graf 11: Vnitřní míra výnosu 100% PTJ - ženy

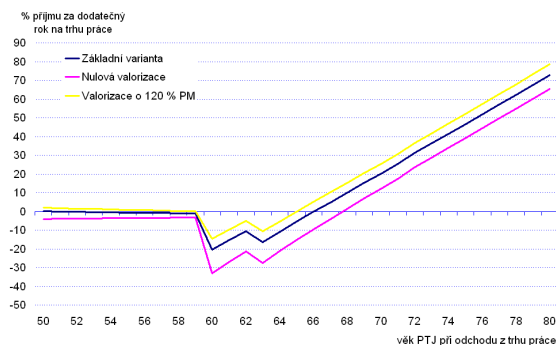

³ Mikrofinanční kritéria jsou, obdobně jako makrofinanční kritéria, spočítána s využitím odhadu průměrné mzdy včetně organizací s méně než 20 zaměstnanci.

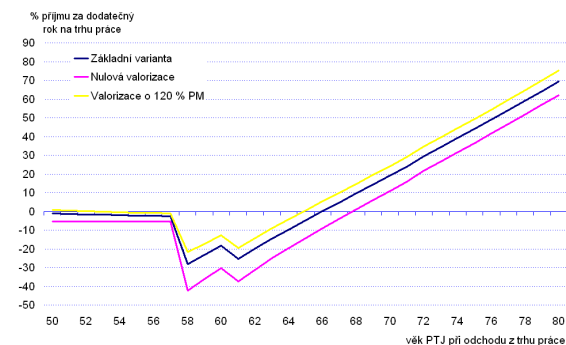
• **Implicitní daň**

V rámci kritéria implicitní daně je možné uvést, že systém s vyšší mírou valorizace základní výměry motivuje k dřívějšímu odchodu do důchodu, nežli systém s valorizací nižší. Čím nižší je míra valorizace základní výměry, tím déle jsou jedinci motivováni setrvat na trhu práce. Dokládá to následující graf s demonstrativně vybranými generacemi narození v roce 2000.

Graf 12: Implicitní daň, 100% PTJ-muži (ročník narození 2000)

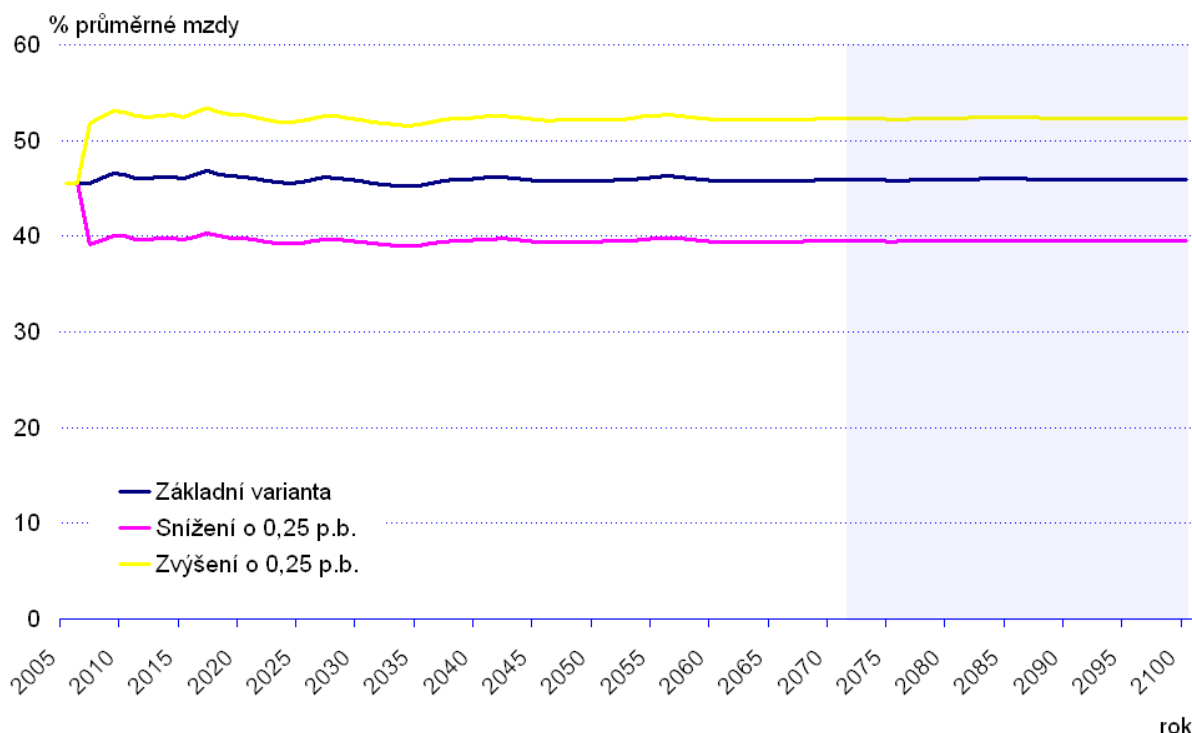
Graf 13: Implicitní daň, 100% PTJ-ženy (ročník narození 2000)

2. Procento za rok pojištění (AR)

Změna AR působí na rozdíl od valorizace ZV jako skoková změna, a to jak v úrovni nově přiznávaných důchodů tak také u výdajů. Byly posuzovány 2 varianty: zvýšení AR o 0,25 p.b. na 1,75 % a snížení AR o 0,25 p.b. na 1,25 % (od roku 2006).

Graf 14: Vztah nově přiznaných starobních důchodů k průměrné mzdě

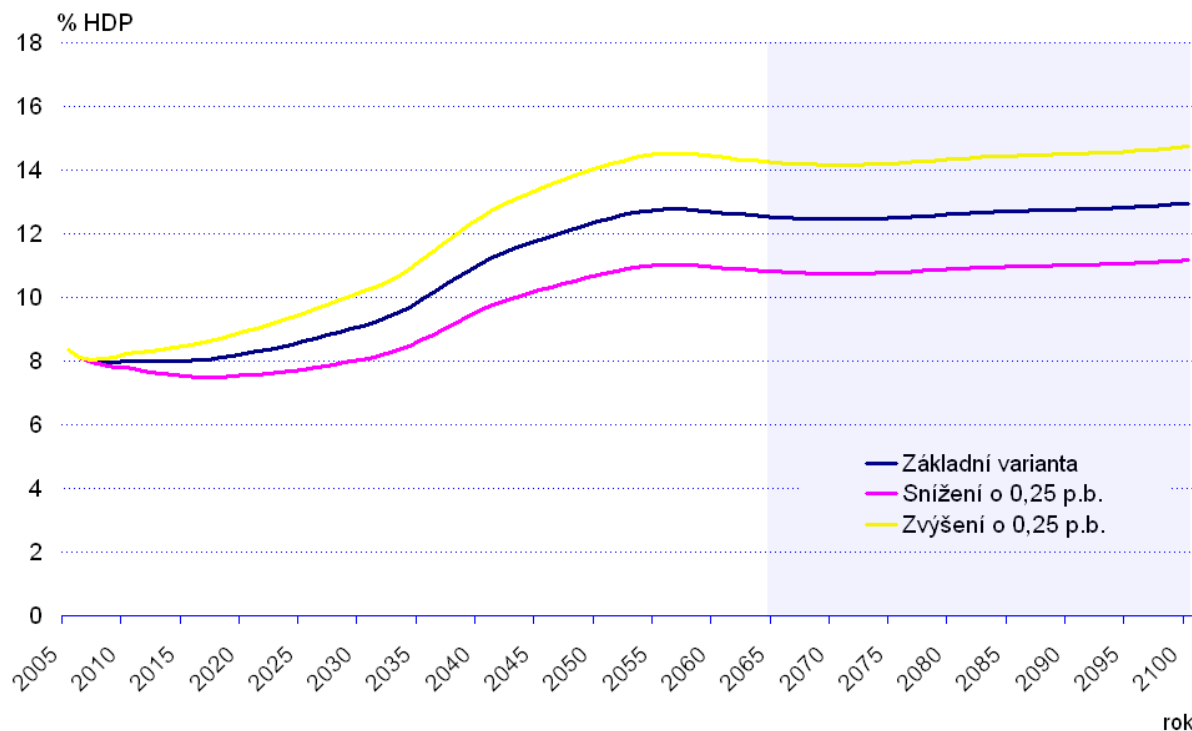
Graf dopadů opatření na nově přiznané důchody dokládá, že pozitivní vliv na jejich výši má zvýšení AR a naopak negativní vliv má snížení AR.

2.1. Makrofinanční kritéria

• Výdaje důchodového systému

Dopad změn AR do celkových výdajů důchodového systému měřených podílem na HDP ukazuje následující graf.

Graf 15: Celkové výdaje důchodového systému

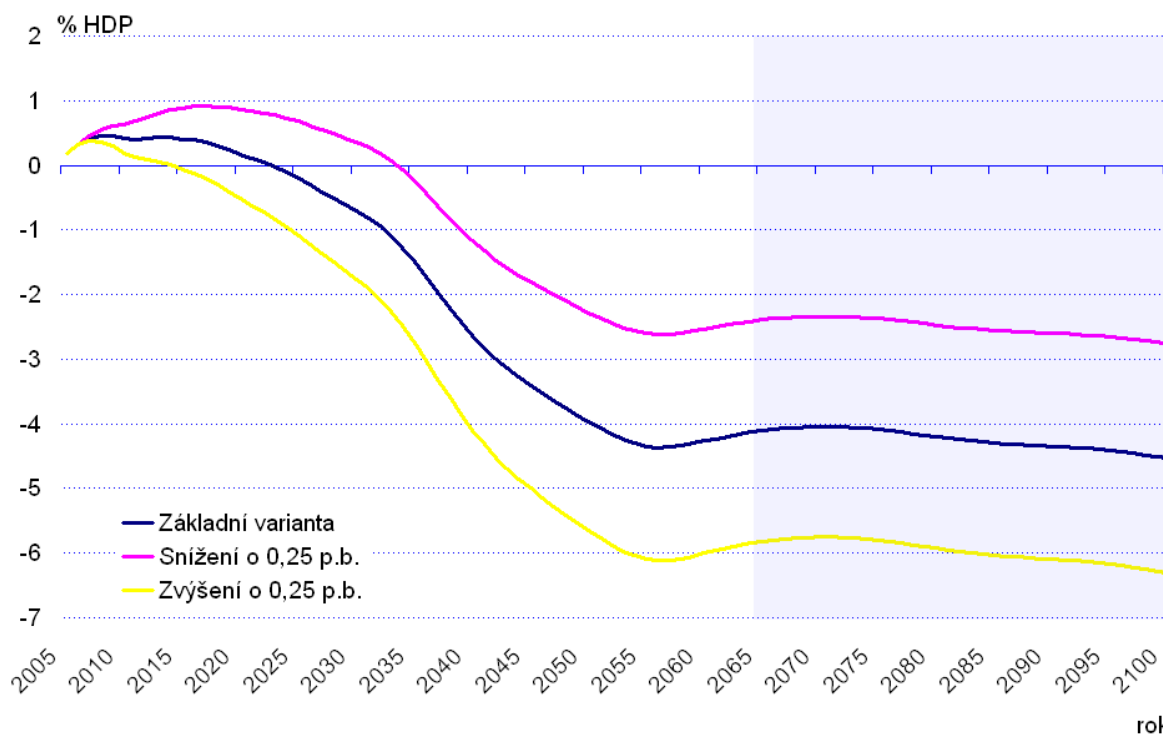
Trendy vývoje celkových výdajů zůstávají ve všech případech stejné. Liší se však zejména absolutní úrovní výdajů. V případě AR ve výši 1,75 % výdaje rostou nejdynamičtěji a na konci horizontu projekce se blíží k úrovni 15 % na HDP. Pohybují se tedy v řádu 1,5 p.b. nad základní variantou a 3 p.b. nad variantou, kdy AR je stanoven ve výši 1,25 %.

• Saldo a kumulované saldo důchodového systému

Tyto zvýšené výdaje důchodového systému se pochopitelně odráží (*ceteris paribus*) jak ve výši ročního salda důchodového systému (Graf 16), tak i kumulovaného salda (Graf 17).

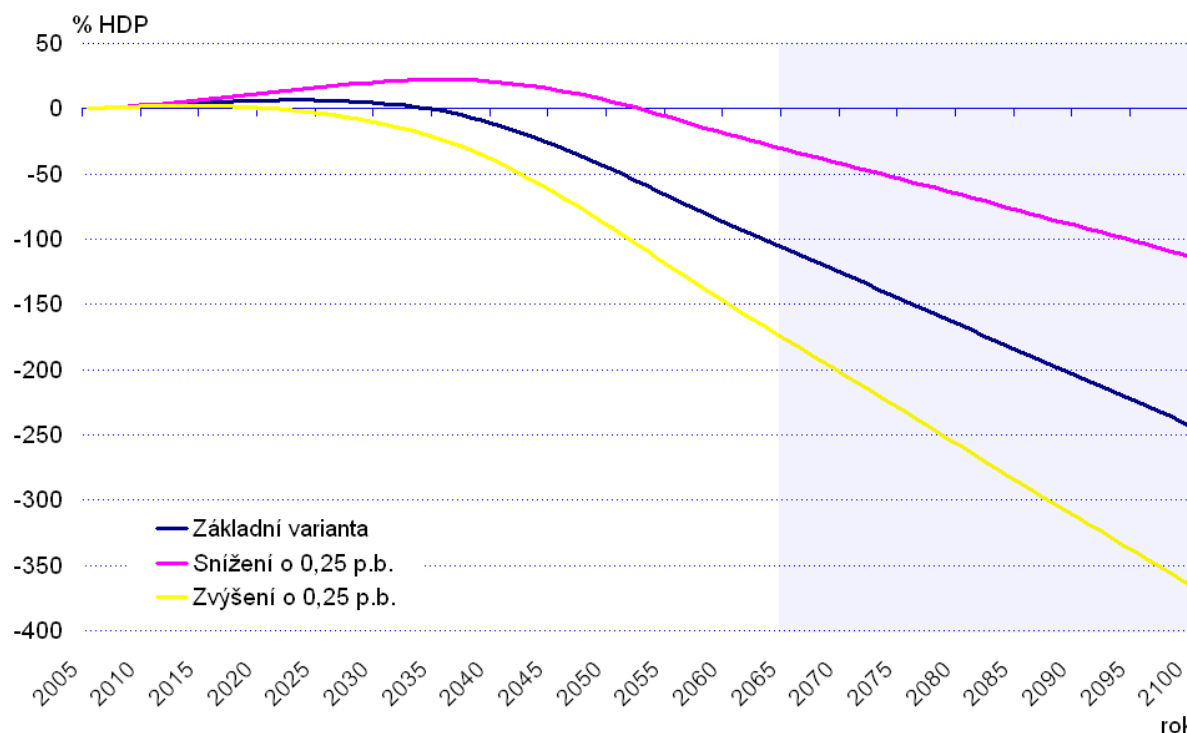
Průběh čar v grafu 16 je v grafu převrácený v porovnání s grafem zobrazujícím celkové výdaje. Dokládá tak skutečnost, že výdaje jsou hlavním faktorem, který roční saldo systému ovlivňuje. Příjmy systému si totiž v čase zachovávají stejný podíl na HDP. Největší deficit je každoročně generován v případě varianty zvýšení AR o 0,25 p.b., která je na výdaje nejnáročnější. Naopak při snížení AR o 0,25 p.b. bude nutné vynaložit nižší výdaje a roční saldo se bude ve druhé polovině projekce pohybovat kolem 2,5 %. Tato varianta bude navíc podstatně delší dobu vykazovat roční přebytky a první deficit vykáže až v roce 2034, na rozdíl od roku 2023 v případě základní varianty a již roku 2014 v případě varianty zvýšení AR.

Graf 16: Saldo důchodového systému

Následující graf ukazuje jak se v jednotlivých případech vyvíjí kumulované saldo (v % HDP).

Graf 17: Kumulované saldo důchodového systému

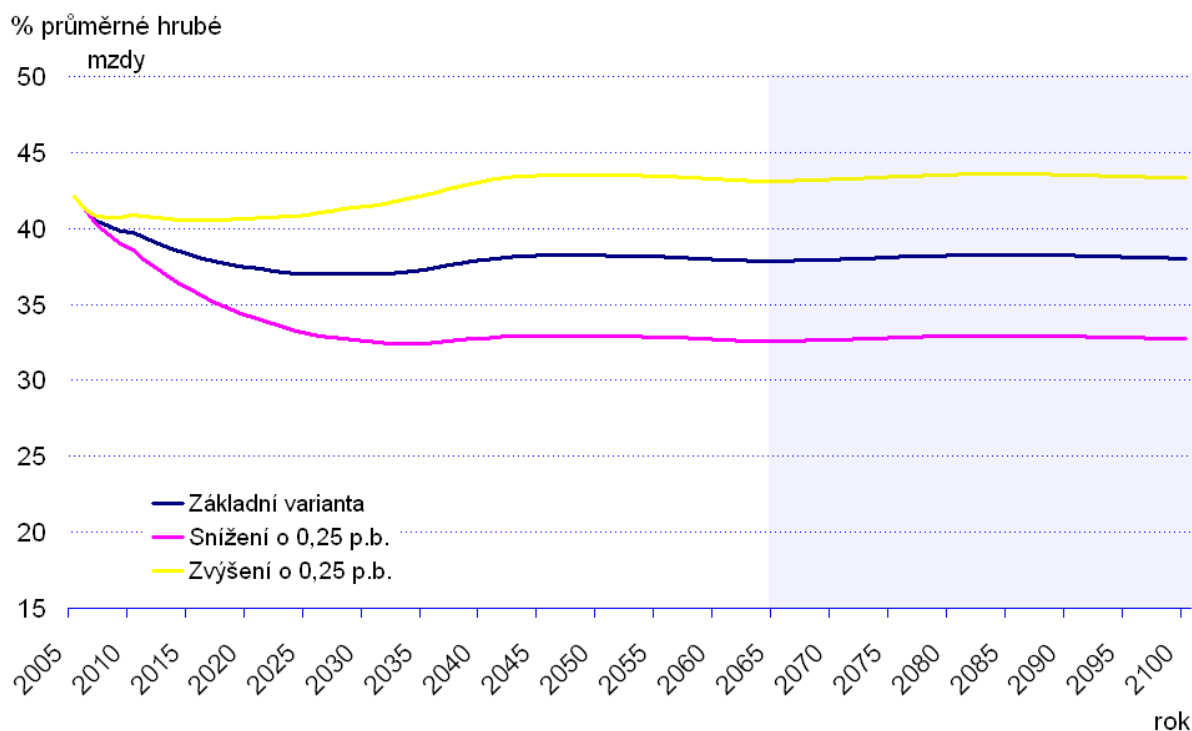

• **Celkový náhradový poměr**

Jisté změny dozná pochopitelně i náhradový poměr. Ten bude nejvyšší v případě AR 1,75 %, kdy po mírném poklesu ze současné výchozí hodnoty 42 % tuto úroveň opětovně mírně převýší a dosáhne 43 % kolem roku 2040. V ostatních případech dojde k jeho poklesu a

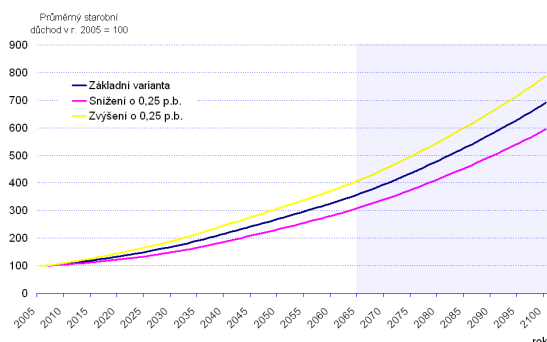
setrvání na úrovni 38 % při AR 1,5 %, což je základní varianta, a na úrovni 32 % v případě AR 1,25 %.

Graf 18: Celkový náhradový poměr

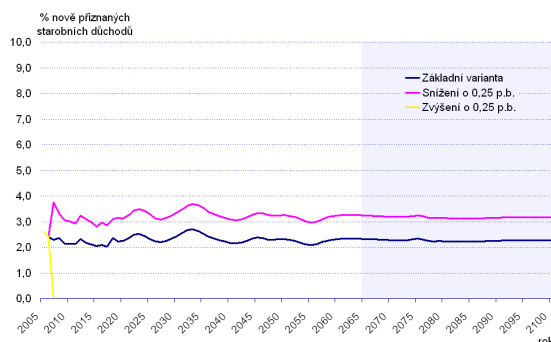

Zvýšení procenta za rok pojištění zakládá v budoucnu nárok na vyšší důchody – to ukázal již graf 18. Tato varianta zajistí také relativně nejvyšší nárůst reálné hodnoty průměrného starobního důchodu (viz Graf 19) a zajistí aby v budoucnu žádné nově přiznané důchody nebyly pod hranicí chudoby (viz Graf 20). Závěry pro variantu snižující AR lze použít analogicky opačně.

Graf 19: Reálná hodnota průměrného starobního důchodu

Graf 20: Podíl nově přiznaných starobních důchodů pod hranicí chudoby

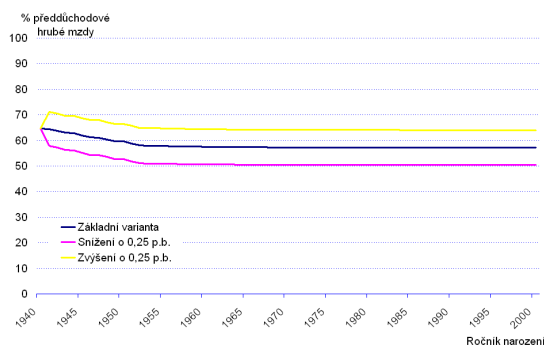

2.2. Mikrofinanční kritéria

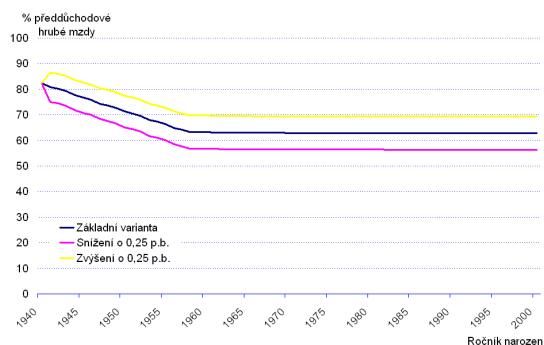
• Individuální náhradový poměr

Náhradový poměr (jak je patrné z následujícího grafu) ani vnitřní míra výnosu nepřinášejí po implementaci zmíněných opatření překvapivé výsledky. Zvýšení AR má za následek růst výše důchodu a tedy i náhradového poměru. V případě snížení AR dojde k efektu opačnému – tedy snížení výše důchodu a náhradového poměru oproti stavu v základní variantě.

Graf 21: Individuální náhradový poměr 100% PTJ-muže

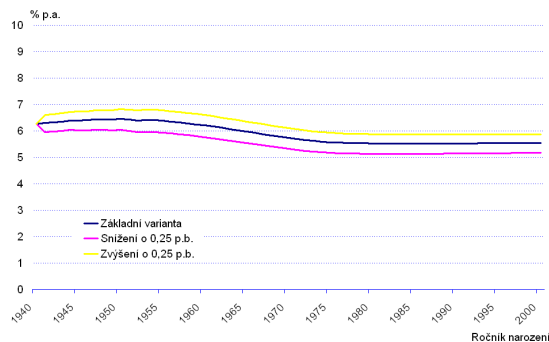
Graf 22: Individuální náhradový poměr 100% PTJ-ženy

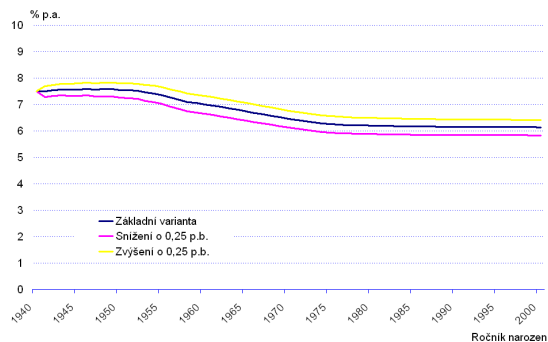
• **Vnitřní míra výnosu**

Obdobně vnitřní míra výnosu je pro jedince vyšší v případě zvýšení jeho důchodu a nižší, je-li mu důchod snížen. Tyto závěry jsou platné jak pro muže, tak i pro ženy.

Graf 23: Vnitřní míra výnosu 100% PTJ-muže

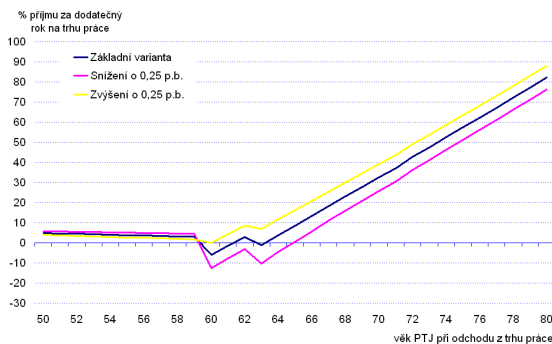
Graf 24: Vnitřní míra výnosu 100% PTJ-ženy

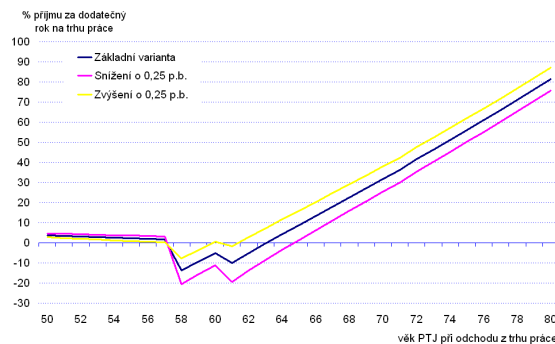
• **Implicitní daň**

Z pohledu implicitní daně a tedy stimulu setrvání na trhu práce, obecně lze učinit závěr, že zvýšení AR motivuje k dřívějšímu odchodu do důchodu. Opačně je tomu v případě snížení AR oproti základní variantě. Přitom u žen můžeme pozorovat větší sílu těchto incentívů.

Graf 25: Implicitní daň, 100% PTJ-muži (ročník narození 1960)

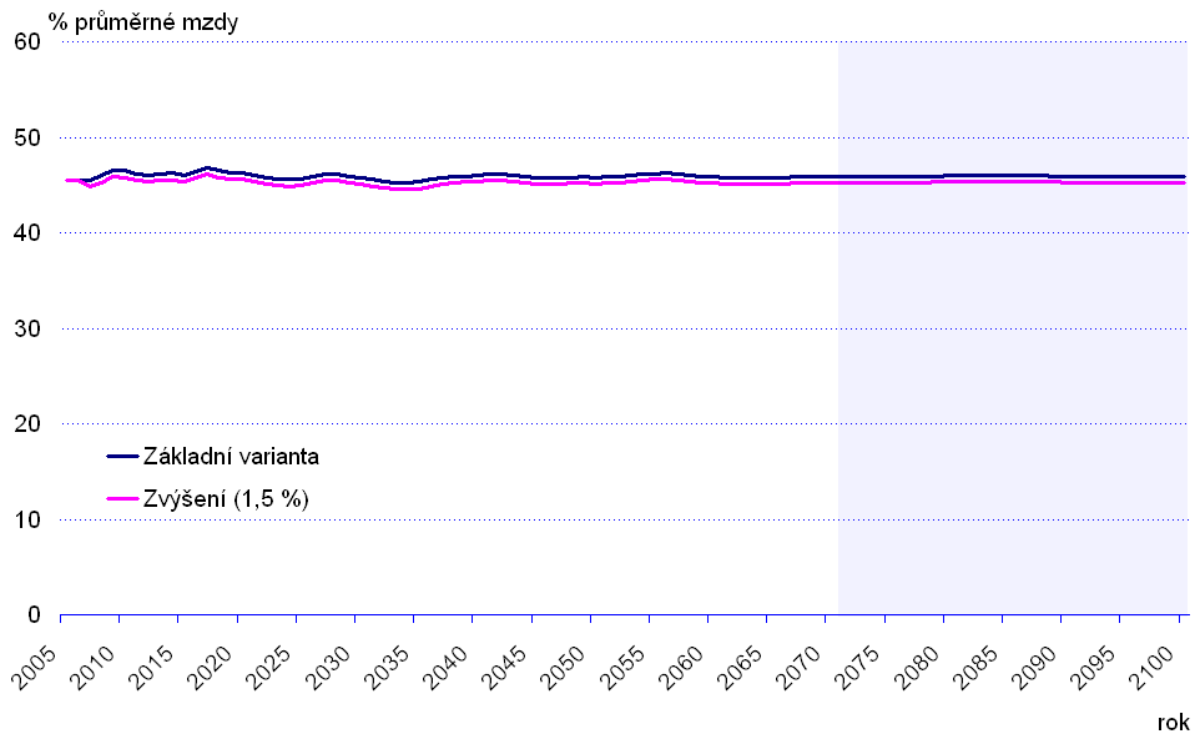
Graf 26: Implicitní daň, 100% PTJ-ženy (ročník narození 1960)

3. Krácení předčasných důchodů

S ohledem na parametr předčasných důchodů byl posuzován dopad na jednotlivá kritéria, který sebou nese zvýšení penalizace trvale krácených předčasných starobních důchodů. V analýze byla penalizace zvýšena na 1,5 % oproti 0,9 % v základní variantě.

Graf 27 Vztah nově přiznaných starobních důchodů k průměrné mzdě

Graf 27 ukazuje, že zvýšení procenta penalizace za předčasný odchod do důchodu má za následek velmi mírný pokles poměru průměrných nově přiznaných důchodů k průměrné mzdě.

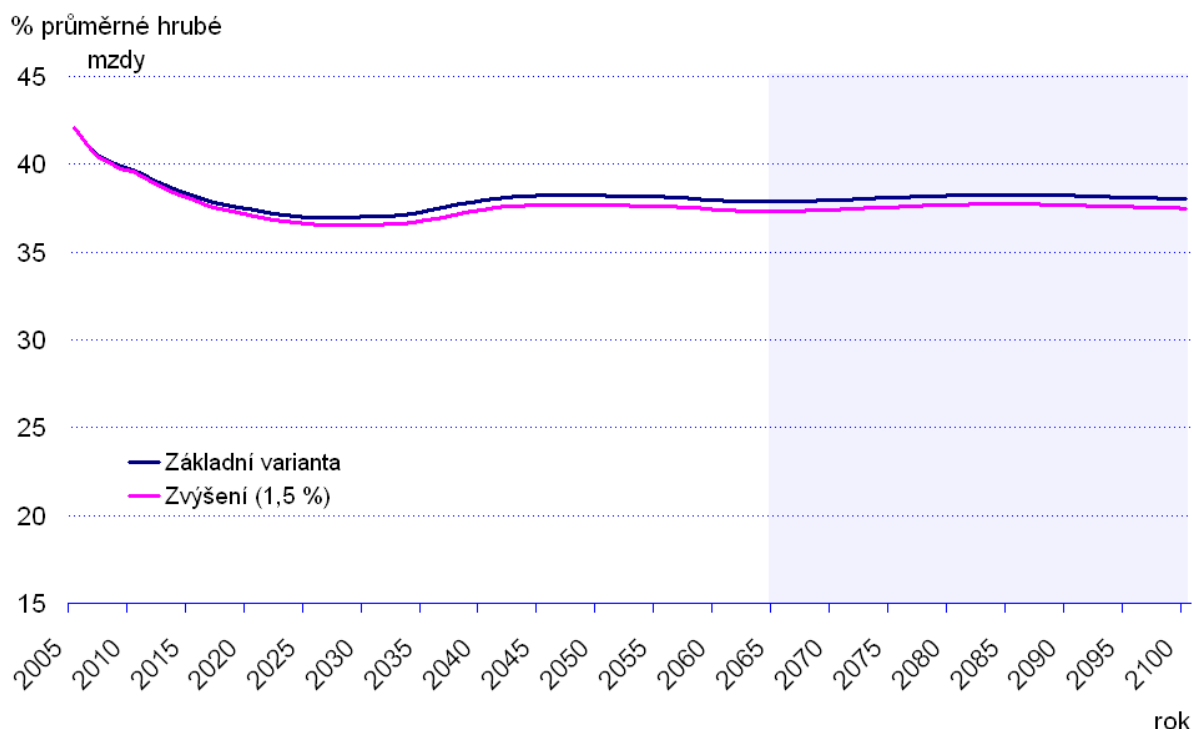
3.1. Makrofinanční kritéria

Z pohledu makrofinančních kritérií nedojde v uvedených alternativách ke znatelné změně v celkových výdajích na důchodový systém. Vzniklý rozdíl poměru výdajů na HDP dosahuje výše 0,1 p.b. Obdobná situace současně nastává v případě salda, i kumulovaného salda důchodového systému. Vývoj těchto ukazatelů je takřka totožný, neboť rozdíl 0,1 p.b. u salda a 10 p.b. u kumulovaného salda v horizontu sta let není příliš významný.

- **Celkový náhradový poměr**

Celkový náhradový poměr se rovněž nevyvíjí dramaticky odlišně. V případě zavedení většího postihu za odchod do předčasného důchodu dojde k většímu krácení části důchodů. V důsledku toho bude nižší i celkový náhradový poměr, stabilně dlouhodobě však pouze o 0,5 p.b. (viz Graf 28)

Graf 28: Celkový náhradový poměr

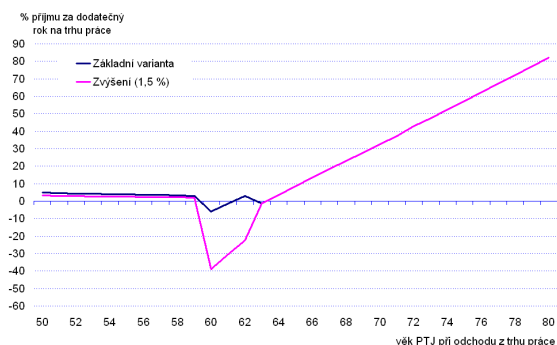

Jelikož nedochází k příliš velké změně v náhradovém poměru (a nemění se ani valorizační schéma vyplácených důchodů), ukazatel vývoje reálné hodnoty průměrného starobního důchodu zůstává prakticky stejný se základní variantou – rozdíl činí do roku 2100 pouhých 10 p.b. Naprosto nezměněný oproti základní variantě zůstává podíl nově přiznaných starobních důchodů pod hranicí chudoby.

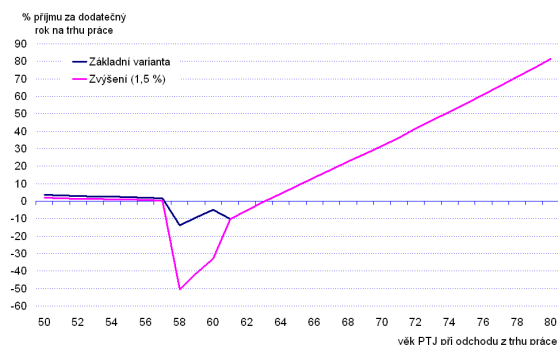
3.2. Mikrofinanční kritéria

Výše individuálního náhradového poměru ani vnitřní míra výnosu na toto opatření nijak nereagují, neboť jedince odcházející do řádného starobního důchodu se zvýšení penalizace za předčasný důchod nijak nedotkne. V rámci mikrofinančních kritérií se proto omezíme pouze na ukazatel implicitní daně

Graf 29: Implicitní daň, 100% PTJ-muži (ročník narození 1960)

Graf 30: Implicitní daň, 100% PTJ-ženy (ročník narození 1960)

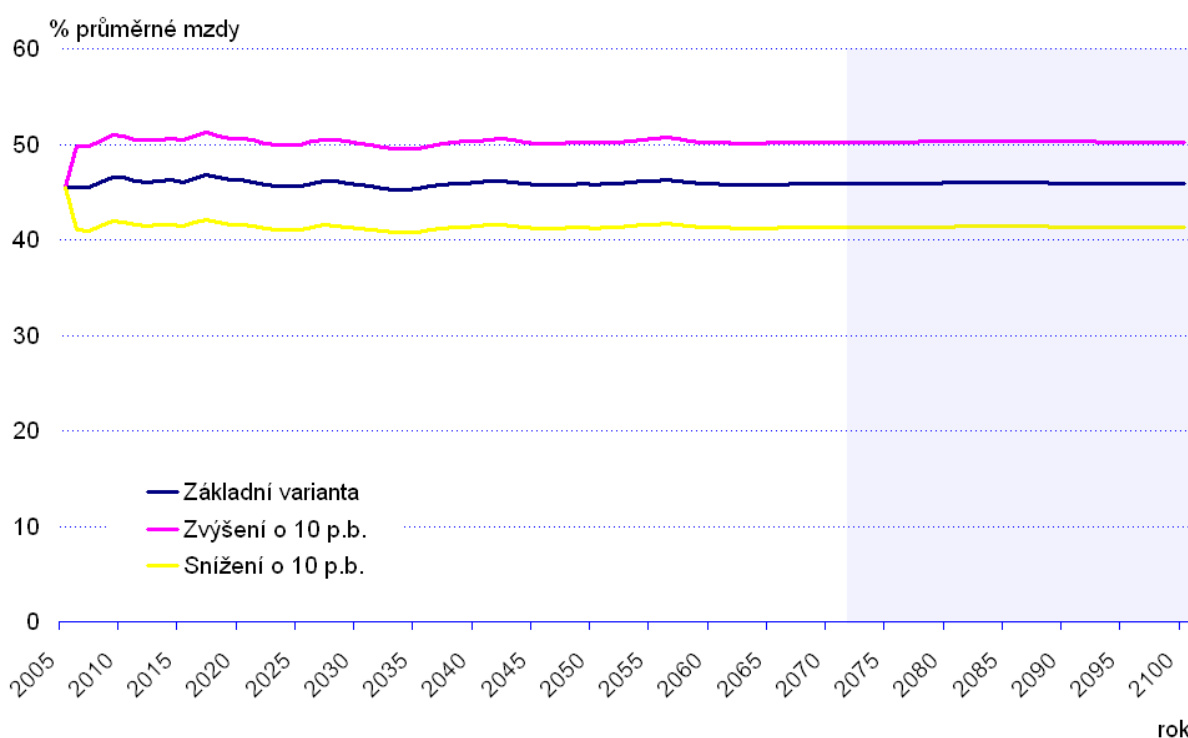
U implicitní daně dojde k jejímu hlubšímu propadu do záporných hodnot pouze v období, kdy jedinec získá nárok na předčasný odchod do důchodu. Kdyby do předčasného důchodu odešel znamenalo by to pro něj větší penalizaci a o to více je motivován na trhu práce setrvat. Z toho vyplývá, že zvýšení penalizace může být velmi účinný nástroj pro ovlivňování míry odchodů

do těchto předčasných důchodů. S ohledem na značnou velikost záporné implicitní daně by to v praxi mohlo případně vést k „dobrovolnému zrušení“ předčasných důchodů.⁴

4. Výše redukčních hranic

Analyzován byl také zásah do výše redukčních hranic, respektive do změny jejich vztahu k průměrné mzdě. V základní variantě, odrážející současné nastavení důchodového systému, existují dvě redukční hranice, z nichž první představuje proporcčně zhruba 44 % průměrné mzdy a druhá 108 % průměrné mzdy. V parciální citlivostní analýze byla sledována změna kritérií jak při zvýšení zmíněných úrovní o 10 p.b., tak i při jejich snížení, rovněž o 10 p.b. Při tomto opatření dojde k absolutní změně redukčních hranic. Jejich výše se změní z roku na rok.

Graf 31: Vztah nově přiznaných starobních důchodů k průměrné mzdě

Graf dopadů opatření na nově přiznané důchody dokládá, že pozitivní vliv na jejich výši má zvýšení úrovně redukčních hranic, snížení má opačný negativní vliv.

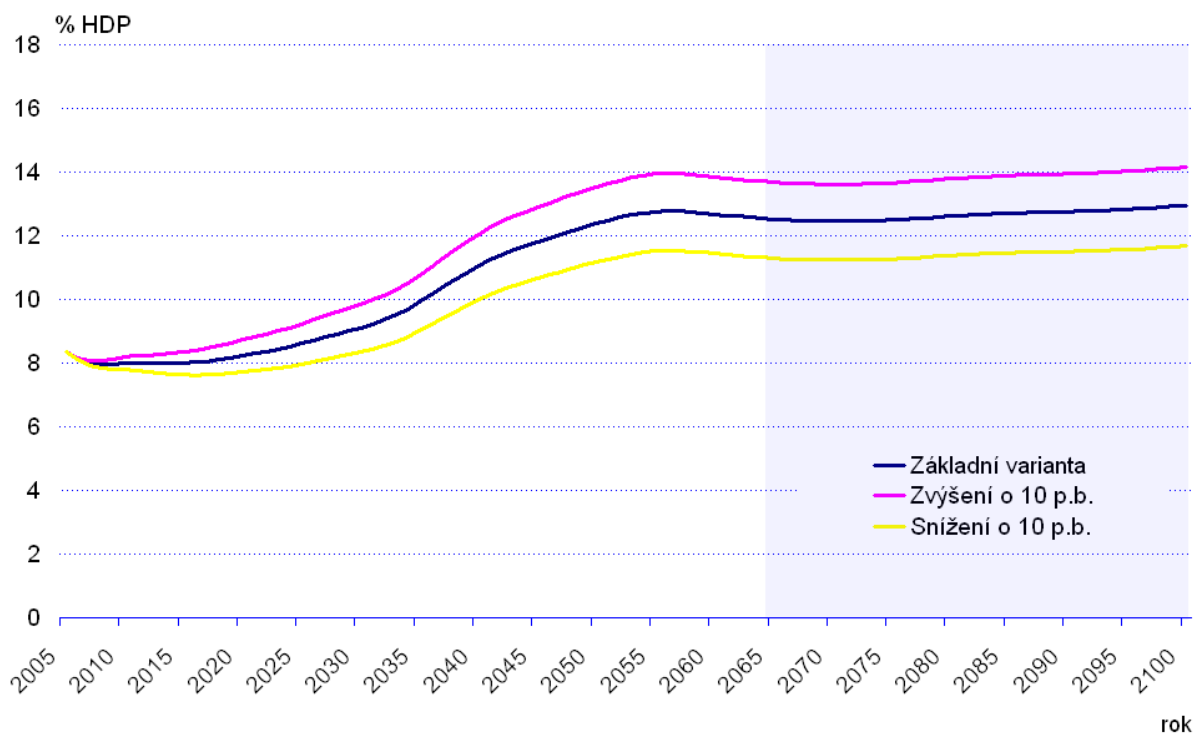
4.1. Makrofinanční kritéria

• Výdaje důchodového systému

Dopad změn redukčních hranic do celkových výdajů důchodového systému měřených podílem na HDP ukazuje následující graf.

⁴ Zrušení předčasných důchodů bylo analyzováno jako samostatné parametrické opatření a vedlo k (na první pohled překvapivému) závěru, že zrušení předčasných důchodů může vést v dlouhém období k vyšším výdajům na důchody než základní varianta.

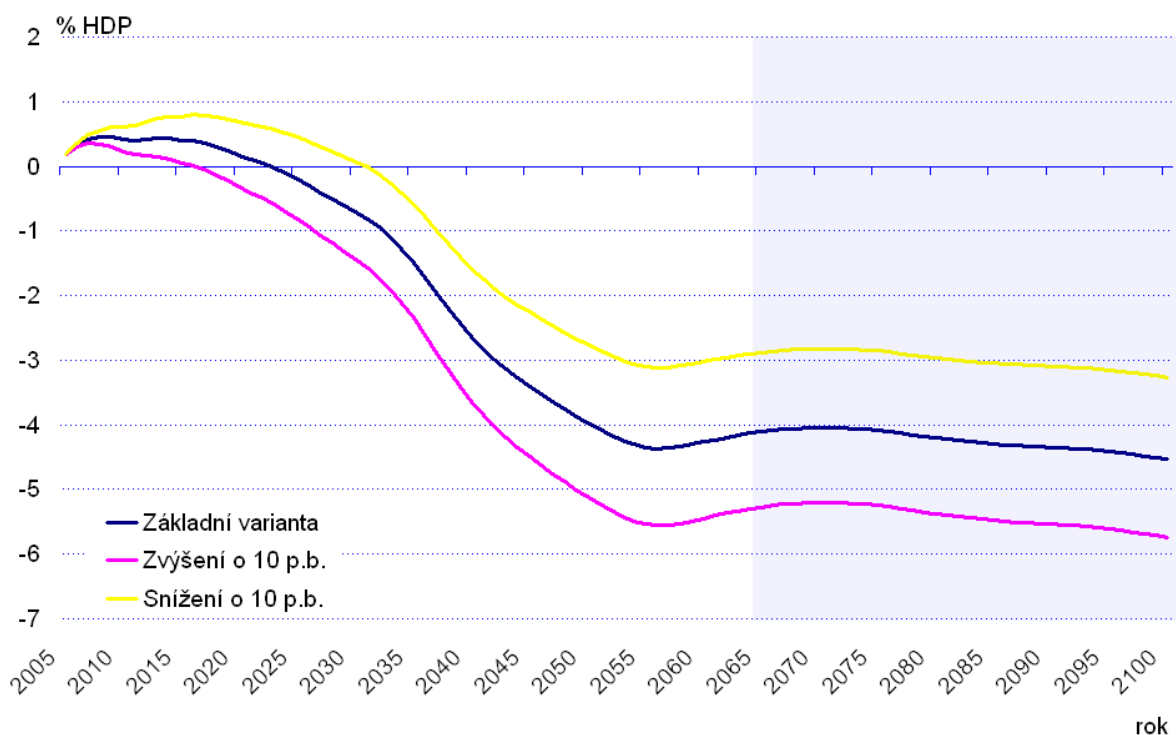
Graf 32: Celkové výdaje důchodového systému

Trendy vývoje celkových výdajů zůstávají ve všech případech stejné. Liší se však zejména absolutní úroveň výdajů. V případě zvýšení úrovně redukčních hranic o 10 p.b. výdaje rostou nejdynamičtěji a na konci horizontu projekce se blíží k úrovni 14 % na HDP. Pohybují se tedy o 1 p.b. nad základní variantou a cca 2 p.b. nad variantou snížení redukčních hranic

- **Saldo a kumulované saldo důchodového systému**

Graf 33: Saldo důchodového systému

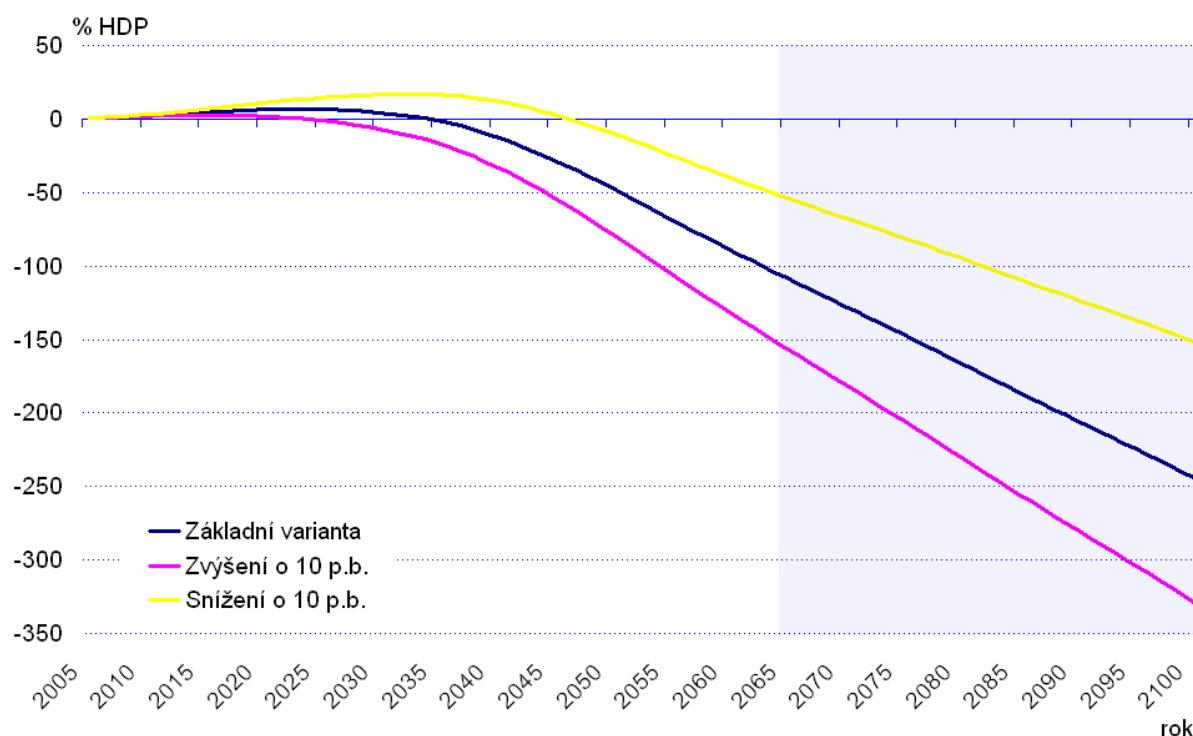

Tyto zvýšené výdaje důchodového systému se pochopitelně odráží (*ceteris paribus*) jak ve výši ročního salda důchodového systému (Graf 33), tak i kumulovaného salda (Graf 34).

Průběh čar v grafu 33 je v grafu převrácený v porovnání s grafem zobrazujícím celkové výdaje. Dokládá tak skutečnost, že výdaje jsou hlavním faktorem, který roční saldo systému ovlivňuje. Největší deficit je každoročně generován v případě varianty zvýšení redukčních hranic, která je na výdaje nejnáročnější. Naopak při snížení redukčních hranic bude nutné vynaložit nižší výdaje a roční saldo se bude ve druhé polovině projekce pohybovat kolem 3 % HDP ročně. Tato varianta bude navíc podstatně delší dobu vykazovat roční přebytky a první deficit vykáže až v roce 2031, na rozdíl od roku 2023 v případě základní varianty a již roku 2016 v případě varianty zvýšení redukčních hranic.

Následující graf ukazuje jak se v jednotlivých případech vyvíjí kumulované saldo (v % HDP).

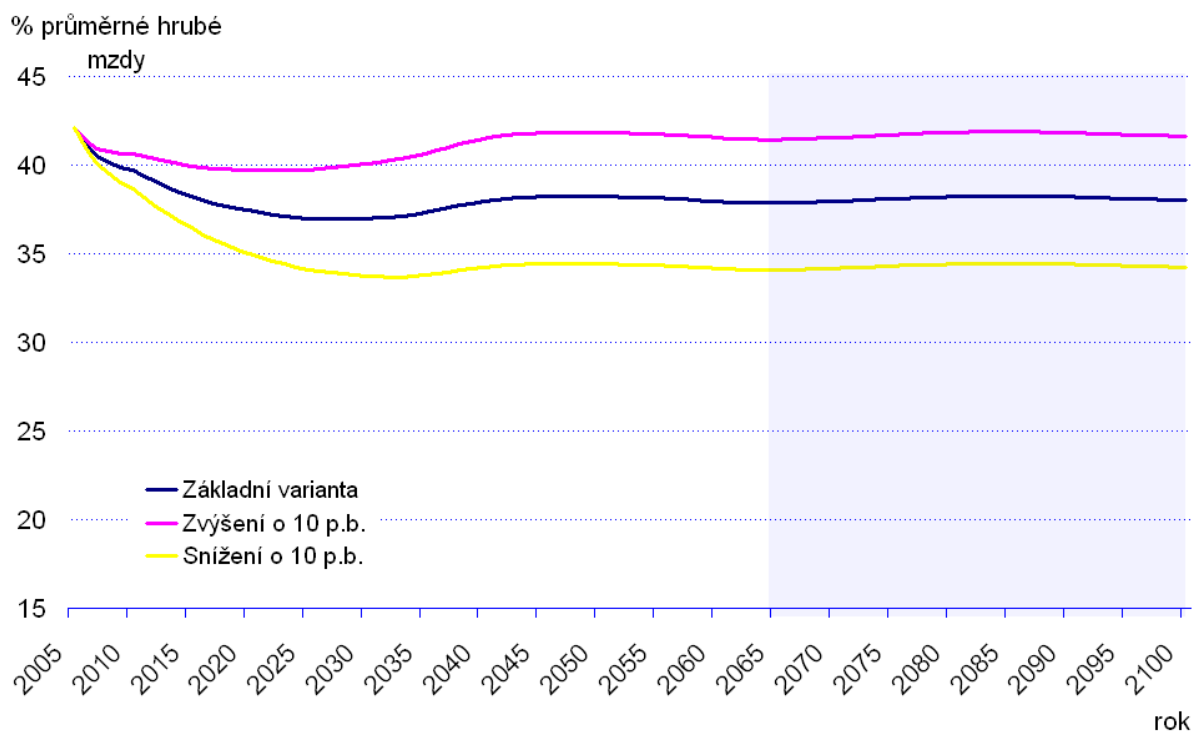
Graf 34: Kumulované saldo důchodového systému

- **Celkový náhradový poměr**

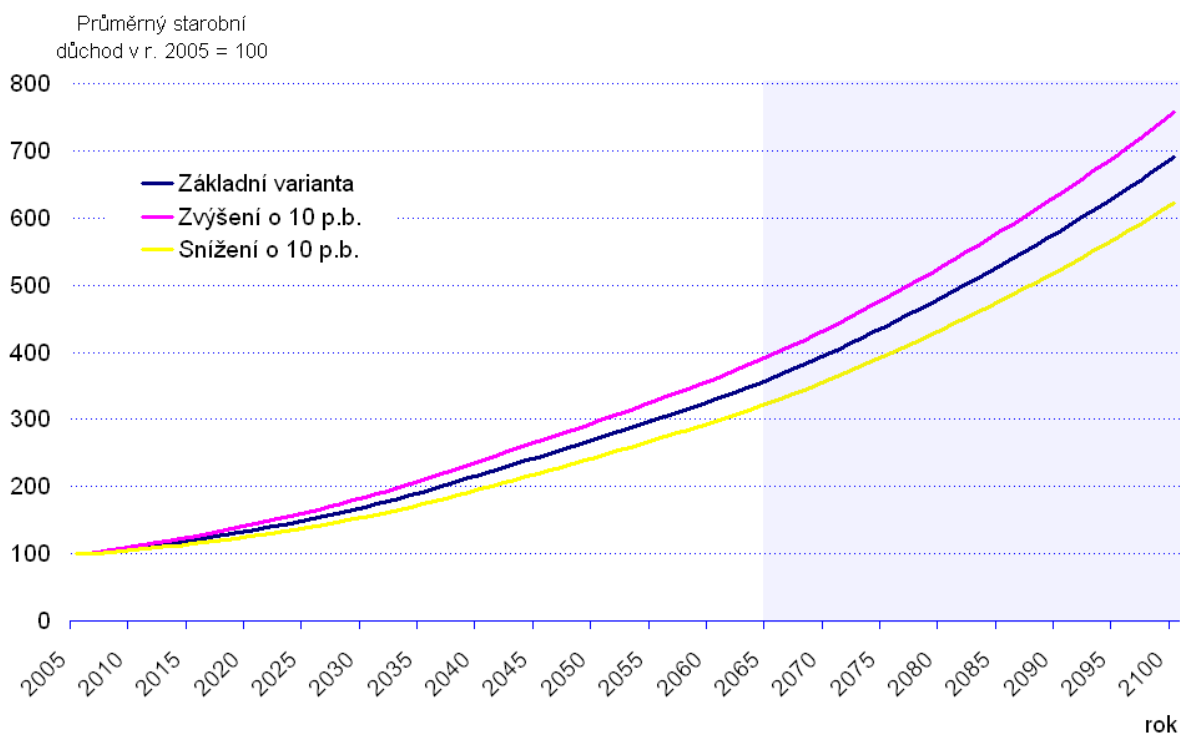
Jisté změny dozná pochopitelně i náhradový poměr. Ten bude nejvyšší v případě zvýšení redukčních hranic, kdy po mírném poklesu ze současné výchozí hodnoty 42 % se na tuto úroveň opětovně vrací kolem roku 2040. V případě základní varianty dojde k jeho poklesu a setrvání na úrovni 38 % v základní variantě. Při snížení redukčních hranic dojde k poklesu náhradového poměru na úroveň zhruba 34 %.

Graf 35: Celkový náhradový poměr

Zvýšení redukčních hranic zakládá v budoucnu nárok na vyšší důchody – to ukázal již graf 35. Tato varianta zajistí také relativně nejvyšší nárůst reálné hodnoty průměrného starobního důchodu (viz Graf 36). Zvolená úprava redukčních hranic nemá vliv na podíl nově přiznaných důchodů pod hranicí chudoby. Vývoj tohoto ukazatele tedy zůstává vzhledem k základní variantě nezměněný.

Graf 36: Reálná hodnota průměrného starobního důchodu

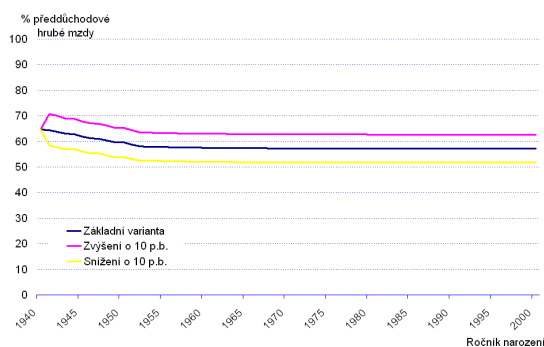

4.2. Mikrofinanční kritéria

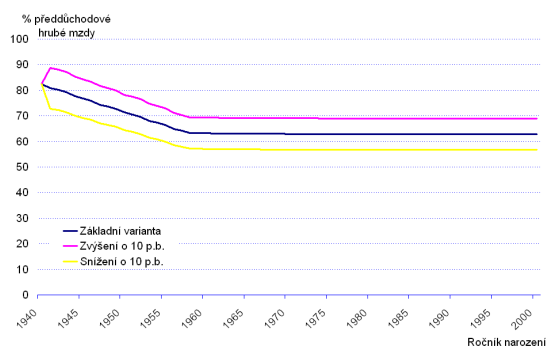
• Individuální náhradový poměr

Redukční hranice mají za cíl do jisté míry nivelizovat příjmy a zvýšit redistribuci systému. Platí, že čím přísnější (nižší) redukční hranice budou nastaveny, tím nižší část příjmu jedince se promítne v budoucí výši důchodu. Nižší důchod pak snižuje ukazatel náhradového poměru. Proto tedy, jak ukazují následující grafy, snížení redukčních hranic poskytne relativně nižší náhradový poměr, než jaký bude v případě zvýšení hranic redukce.

Graf 37: Individuální náhradový poměr 100% PTJ-muže

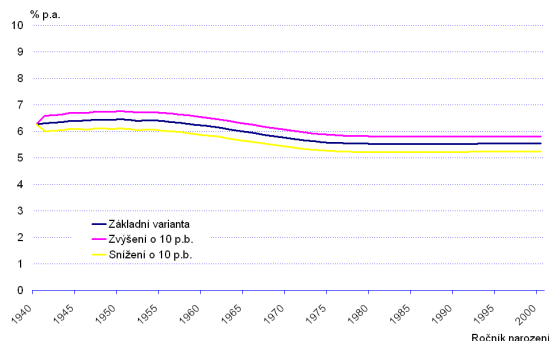

Graf 38: Individuální náhradový poměr 100% PTJ-ženy

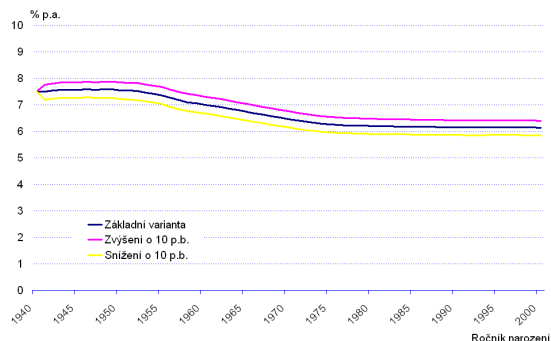

Vnitřní výnosové procento obdobně odráží výše zmíněnou situaci. Jestliže vyšší redukční hranice umožní jedinci získat vyšší důchod, projeví se to v jeho vyšší vnitřní míře výnosu, neboť v budoucnu bude ze systém čerpat vyšší výnos za nezměněných současných nákladů.

Graf 39: Vnitřní míra výnosu 100% PTJ-muže

Graf 40: Vnitřní míra výnosu 100% PTJ-ženy

5. Úroveň zápočtu vyměřovacího základu

V rámci této oblasti se testovala změna výše zápočtu osobního vyměřovacího základu (OVZ) – tzv. redukčních koeficientů. Existují tři koeficienty, které redukují výši OVZ v intervalech stanovených redukčními hranicemi (rh_1 , rh_2). Oproti základní variantě⁵ byly testovány dvě další, přičemž u jedné, více ekvivalentní, byly stanoveny koeficienty:

- platné do rh_1 130 %;
- platné od rh_1 do rh_2 0 %;
- platné nad rh_2 z 0 %.

u druhé pak koeficienty:

- platné do rh_1 70 %;
- platné od rh_1 do rh_2 50 %;

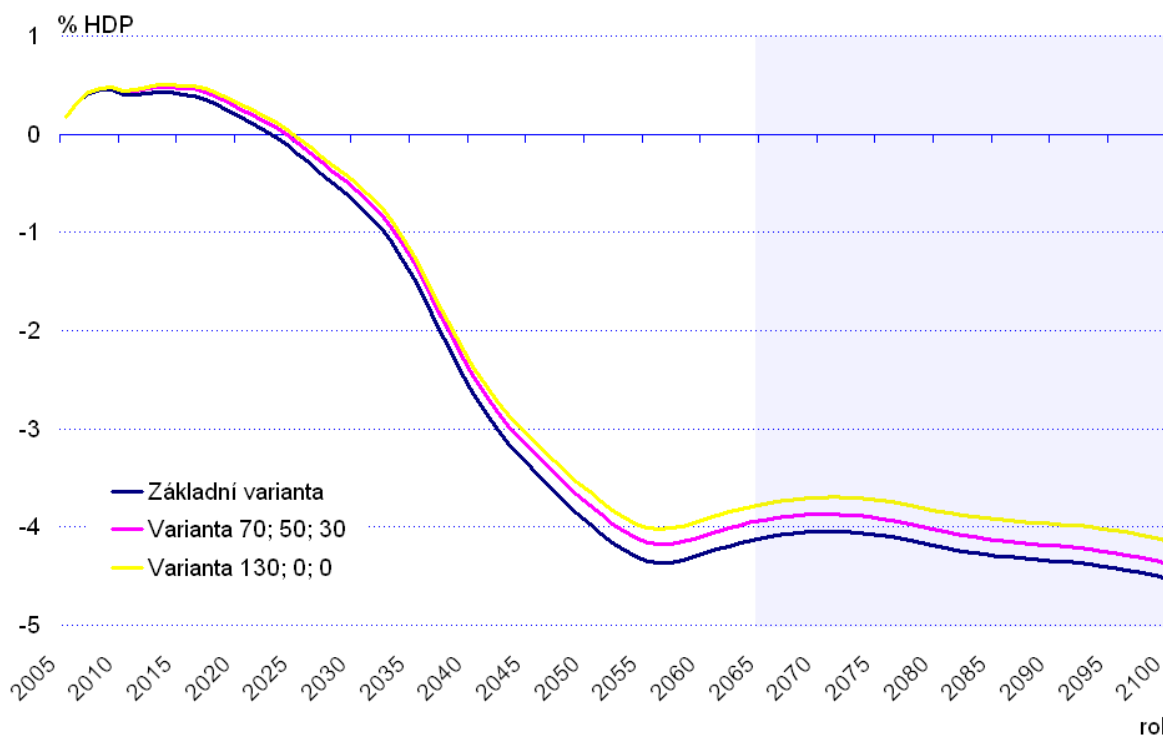
⁵ V základní variantě jsou nastaveny koeficienty: $rk_1=100$ %; $rk_2=30$ %; $rk_3=10$ %.

- platné nad rh_2 z 30 %.

5.1. Makrofinanční kritéria

Tato opatření mají jen mizivý dopad na výdajovou stranu a potažmo i na deficit důchodového systému. Varianty 70;50;30 i 130;0;0 jsou méně výdajově náročné nežli základní varianta. V rámci deficitu (který ukazuje Graf 41) dosahuje v závěru horizontu projekce rozdíl obou variant od základní varianty pouze max. 0,4 p.b. U kumulovaného salda je pak tento maximální rozdíl ve výši 22 p.b.

Graf 41: Saldo důchodového systému

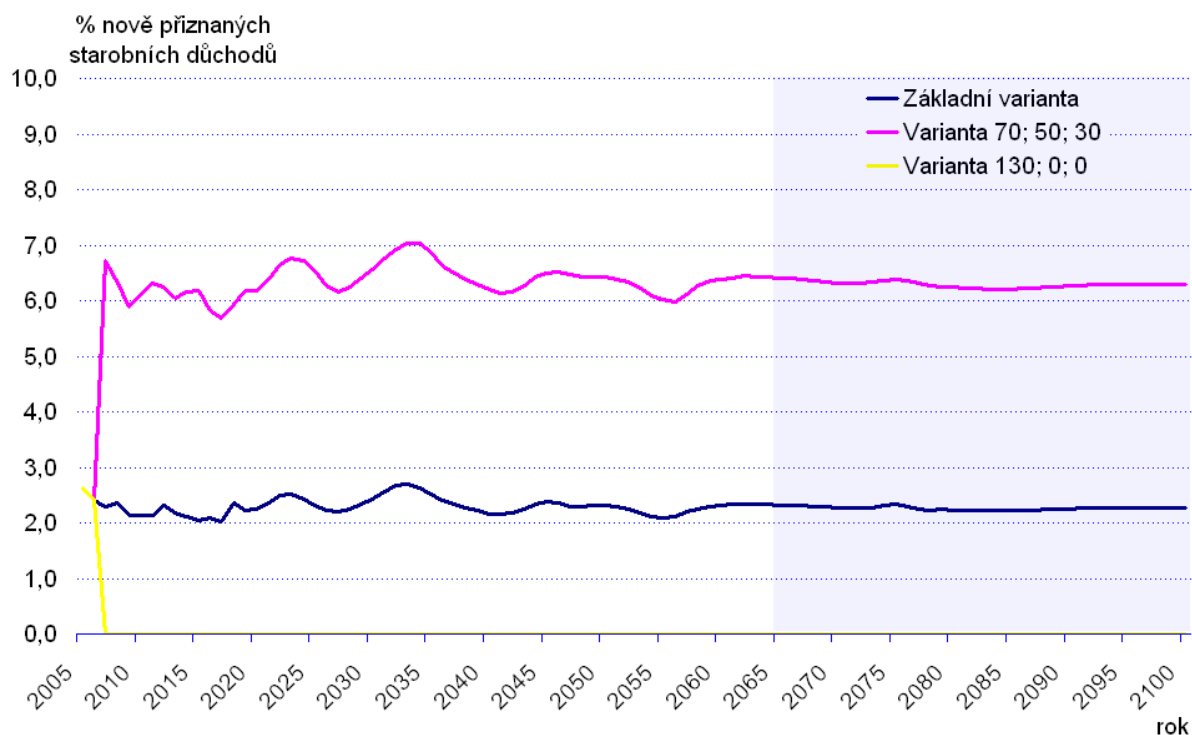

V rámci makrofinančních kritérií je ještě třeba doplnit, že dojde jen k mizivé odchylce v rámci celkového náhradového poměru obou variant od základní varianty. Lišit se nebude ani vývoj reálné hodnoty starobního důchodu v čase.

Ke změnám ovšem dojde v podílu nově přiznaných starobních důchodů, které jsou vyměřeny pod hranicí chudoby. Zatímco základní varianta „drží“ tento podíl na stabilní úrovni kolem 2,3 % v celém horizontu projekce, varianta 70;50;30 která snižuje míru započtení nižších příjmů a zvyšuje započtení příjmů vyšších, zvyšuje podíl přiznaných důchodů pod hranicí chudoby nad 6 %, kde je poté v dalším horizontu projekce stabilní. Naproti tomu varianta posilující započtení základní nižší úrovně příjmů a nezohledňující příjmy překračující druhou i první redukční hranici vede k eliminaci přiznávaných důchodů pod hranicí chudoby.⁶

⁶ Na tomto místě je třeba připomenout, že v tomto kritériu jsou testovány pouze důchody v okamžiku jejich přiznání a nezohledňuje se vývoj jejich výše (primárně ovlivněné valorizačním schématem) v době jejich dalšího vyplácení.

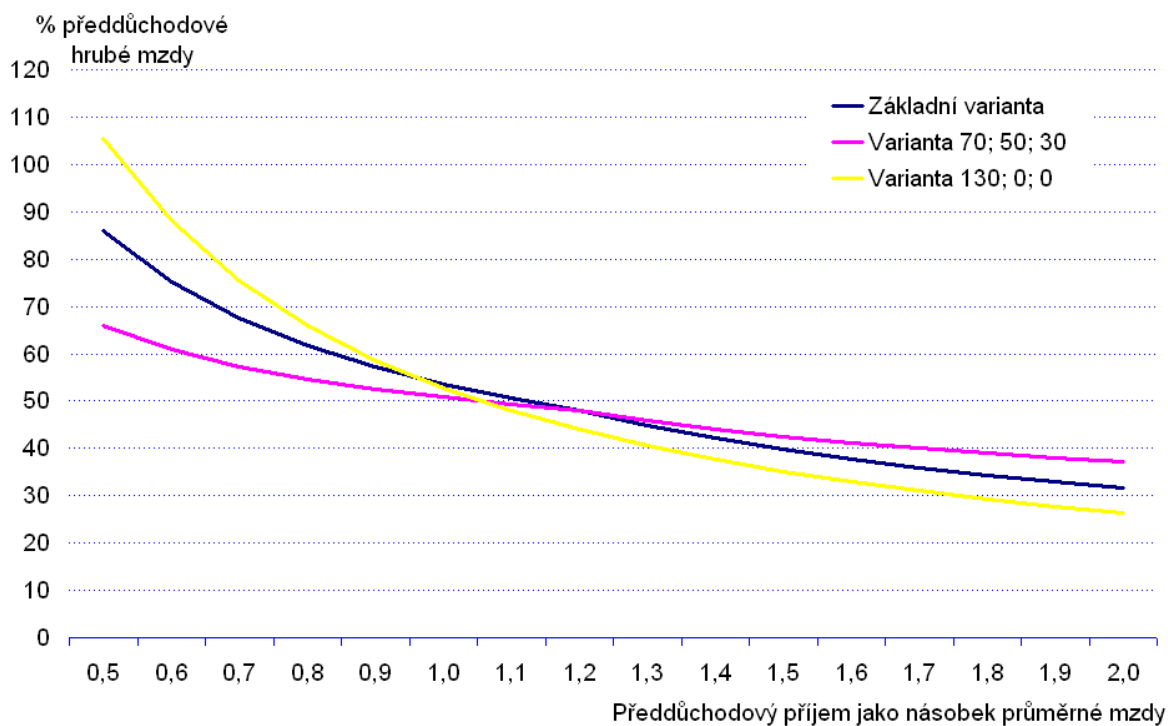
Graf 42: Podíl nově přiznaných starobních důchodů pod hranicí chudoby

5.2. Mikrofinanční kritéria

Minimální rozdíly od základní varianty je možné pozorovat i v rámci všech analyzovaných mikrofinančních kritérií.

Graf 43: Náhradový poměr v závislosti na předdůchodovém příjmu

Základním smyslem úpravy zápočtu vyměřovacího základu je posílení či oslabení míry redistribuce v systému. Vzhledem k tomu, že míra redistribuce není přímo zohledněna v žádném ze standardně používaných kritérií byl využit výše uvedený graf. Z grafu je patrné, že rovnoměrnější zápočet VZ vede k oslabení míry redistribuce (zmenšuje se rozdíl v náhradovém poměru mezi různými příjmovými skupinami) a naopak. Úpravou zápočtu VZ lze za cenu téměř nezměněných celkových výdajů dosáhnout posílení či oslabení míry redistribuce v systému.

Závěry:

Valorizace základní výměry

- Vyšší valorizace v celém projektovaném období zvyšuje poměr nově přiznávaných důchodů k průměrné mzdě. Z pohledu makrofinančních kritérií však vysoká míra valorizace znamená vyšší výdajovou náročnost a mnohem dynamičtější nárůst kumulovaného salda důchodového systému. Při zvolené variantě valorizace ve výši 120 % průměrné mzdy dosáhne na konci horizontu projekce podíl výdajů na HDP výše 15,3 %.
- Vyšší míra valorizace však působí pozitivně na růst celkového i individuálního náhradového poměru. Ovšem z dlouhodobého hlediska může působit motivačně pro dřívější odchod jedinců do starobního důchodu.
- Nulová valorizace je výdajově méně náročná. Na konci horizontu projekce dosahuje podíl výdajů na HDP výše 10,8 %. Systém je i zde v budoucnu dluhový, ovšem dynamika jeho nárůstu je pomalejší.
- Nulová valorizace však znamená pokles jak pro individuální, tak i celkový náhradový poměr. Ovšem dá se říci, že dlouhodobě působí na odložení odchodu do starobního důchodu a motivuje tedy k setrvání na trhu práce.

Procento za rok pojištění (AR)

- Změna vyššího AR působí jako skoková změna. Vyšší AR tak zvýší úroveň nově přiznávaných důchodů, ovšem je to opatření výdajově poměrně náročné. Při tomto zvýšení se výdaje na HDP dlouhodobě pohybují kolem výše 14,5 % HDP, zatímco u základní varianty s nižším AR se výdaje pohybují kolem 12,5 % HDP. V případě snížení AR by klesly, kromě úrovně nově přiznávaných důchodů, i výdaje a dlouhodobě by se udržovaly na hranici okolo 11 % HDP.
- Změna AR má obdobný skokový vliv i na mikrofinanční kritéria. Vyšší AR zvyšuje individuální náhradový poměr a motivuje k dřívějšímu odchodu do starobního důchodu; nižší AR působí opačně.

Krácení předčasných důchodů

- Zvýšení penalizace za odchod do předčasného starobního důchodu se poměrně málo projeví ve snížení celkového náhradového poměru, neboť jedinci odcházející předčasně, na které toto opatření dopadá, tvoří procentuálně menší skupinu lidí. Z tohoto důvodu není ani ve velké míře dotčena výdajová stránka důchodového systému.
- Výrazný efekt toto opatření však má na motivaci jedinců neodcházet do předčasného důchodu a setrvat na trhu práce do doby, než budou mít nárok na důchod řádný.
- Analýza oficiálního zrušení předčasných důchodů (provedená v jiném textu) naznačila, že zrušení předčasných důchodů vede v dlouhém období k vyšším výdajům systému než základní varianta. Pokud by zvýšená penalizace za předčasný důchod

opravdu v praxi vedla k odkladu odchodu do důchodu na statutární věkovou hranici, může dojít k zatížení výdajové strany systému v dlouhém období. Výše uvedený závěr o více méně nedotčenosti výdajové strany zvýšením penalizace je tak podmíněn tím, že nedojde k (dobrovolnému) omezení předčasných odchodů do důchodu.

Výše redukčních hranic

- Zásah do výše redukčních hranic působí jako skoková změna. Zvýšení poměru výše redukčních hranic k průměrné mzdě má za následek zvýšení individuálního poměru a růst vnitřní míry výnosu jedince. Snížení redukčních hranic ve vztahu k průměrné mzdě má za následek větší nivelizaci příjmů a vede k poklesu individuálního náhradového poměru a vnitřní míry výnosu, která jedinci ze systému plyne.

Úroveň zápočtu vyměřovacího základu

- Při manipulaci s redukčními koeficienty je možné dospět k jisté výdajové úspoře (oproti současnému stavu), která je však jen velmi malá a v horizontu roku 2100 dosahuje výše 0,5 p.b. HDP.
- Úpravou zápočtu VZ lze za cenu téměř nezměněných celkových výdajů dosáhnout posílení či oslabení míry redistribuce v systému.